

השלכות הרחבת סמכויות בתי הדין הרבניים על מעמד הנשים בישראל לאור קידום החקיקה בכנסת

כתיבה: עו"ד טל הלל

נייר עמדה זה מוגש לקראת דיון חירום בוועדה לקידום מעמד האישה בנושא החקיקה המקודמת בימים אלו להרחבת סמכויות בתי הדין הדתיים, ומטרתו לנתח באופן מקיף את הסיכונים הטמונים במגמה חקיקתית זו, ובייחוד את השלכותיה על מעמדן של נשים בישראל.¹

רקע: הפליה ממוסדת ופגיעה במנגנוני ההגנה הדמוקרטיים

מצבן של נשים בישראל מעוצב בתוך מערכת חברתית ומשפטית שבה הפליה ממוסדת ורבת שנים נוכחת במגוון תחומי החיים, ובפרט אלה הקשורים למסד הדתי. בין היתר, דיני הנישואין והגירושין הנתונים לסמכותם של בתי הדין הדתיים מופעלים לפי דין שאינו שוויוני מעצם מהותו;² ובמרחבים ציבוריים רבים, מתקבעות בתמיכת המדינה נורמות של הדרת נשים והפרדה מגדרית, במוסדות לימוד, באירועים ציבוריים ועוד.

בתוך מציאות זו, זכויותיהן של נשים תלויות באופן משמעותי במנגנוני הבקרה הדמוקרטיים. היעדר ייצוג הולם בזירה הפוליטית, אפליה תעסוקתית ופערי שכר, אלימות מגדרית ושליטה גברית במוקדי הכוח,³ כל אלה מחייבים מערכת משפט עצמאית וחזקה להגנה על זכויותיהן (לצד יתר מנגנוני הפיקוח). כשהמערכת האזרחית נחלשת, הפגיעה בנשים נעשית אפשרית יותר, פחות נראית וקשה הרבה יותר לתיקון.

לכן הצעדים שמקדמת הממשלה לחיזוק מעמדם והרחבת סמכויותיהם של בתי הדין הדתיים אינם יכולים להיבחן בנפרד מקידום המהפכה המשטרית, שכן מדובר במהלך כולל להחלשת סמכויות המערכת המשפטית האזרחית במקביל להעצמת מוסדות דתיים הפועלים על פי דין מפלה. תהליך זה יוצר הסטת סמכויות ממערכת המבוססת על שוויון וזכויות אדם אל מערכת דתית שאינה מספקת הגנות שוויוניות, ובכך מעמיק את ההפליה.

חיזוק מעמד בתי הדין הדתיים

לצד תהליכים לצמצום סמכויות בתי המשפט האזרחיים, ניכרת מגמה הפוכה ביחס למערכת בתי הדין הדתיים. הממשלה מקדמת חקיקה שמטרתה להרחיב את מעמדם ואת סמכויותיהם, וזאת אף

¹ המסמך מתבסס על נייר עמדה של מכון זולת שפורסם לרגל יום הנשים הבינלאומי 2025 - ניצן כספי שילוני, [בכל תחומי החיים: ממשלת המהפכה המשטרית פוגעת בנשים](#), מכון זולת (9.3.2025).

² ראו סעיפים 5 ו-7ג) לחוק שיווי זכויות האישה, תשי"א-1951 (להלן: חוק שיווי זכויות האישה) שמדגישים שעקרון השוויון לא חל בדיני נישואין וגירושין, כמו גם באפשרות למנות נשים לתפקידים ציבוריים דתיים. יצוין שנשים מוסלמיות ישראליות כפופות לדין השרעי במסגרת דיני המשפחה, ובאופן דומה נשים מדתות אחרות כפופות לדין הדתי, בהתאם לפקודה המנדטורית: סימן 51 לדבר המלך במועצה על ארץ ישראל, 1922-1947.

³ [לקט נתונים לרגל יום האישה הבין-לאומי 2024](#), הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (6.3.2024).

שהערכאות הללו פועלות על בסיס דין שאינו עולה בקנה אחד עם עקרון השוויון בין נשים לגברים. מגמה זו מעבירה מוקדי כוח מרכזיים למוסדות שבהם נשים מודרות מתפקידים, חסרות קול, וכמעט אינן שותפות להליך המשפטי שפוסק לגבי ניהול החיים שלהן עצמן.

להלן סקירה קצרה וניתוח החקיקה שעברה בכנסת הנוכחית שנועדה לחזק את מעמדם של בתי הדין הרבניים:

1. מינוי רבנים ללא הגבלה - בחודש ינואר 2025 תוקן חוק שירותי הדת היהודיים ("חוק הרבנים")⁴ באופן המאפשר לשר לשירותי דת למנות מספר בלתי מוגבל של רבנים ועובדי שירותי דת, ליצור תקנים חדשים ולשנות שכרם, וזאת ללא צורך באישור שר האוצר אלא בהתייעצות בלבד, במהלך שמוערך בעלות שנתית של כ-40 מיליון שקלים.⁵ אף שהוצג לציבור כצעד הכולל גם מינוי בלניות ושיפור שכרן, בפועל מדובר בעיסוק נשי קשה ושוחק שמספר התקנים בו מוגבל מראש, בעוד שמספר הרבנים הגברים שניתן למנות אינו מוגבל. הרחבה זו מחזקת את כוחם של גברים במערך הדתי הציבורי ועלולה להעמיק הדרת נשים מתפקידי סמכות. אם כן, מעבר לעובדה שמדובר בחוק שכל מטרתו היא לספק תעסוקה ושכר על פי שיקול דעת השר הבלעדית, באופן שעלול להוביל לשחיתות, יש לחוק היבטים מגדריים - הוא צפוי לחזק את מינויים של גברים לתפקידים ציבוריים דתיים בעלי ייחוס באמצעות כספי ציבור, וכך לחזק את מגמת דחיקתן של נשים כנושאות בתפקידים ציבוריים דתיים.

2. בחירת הרבנים הראשיים לישראל - תיקון זה עסק בעיקרו בוועדה שתפקידה לבחור את הרבנים הראשיים לישראל, כמו גם את מועצת הרבנות הראשית (מעין דירקטוריון של הרבנות הראשית). מועצת הרבנות כמובן כוללת גברים בלבד, ואולם הגוף הבוחר את המועצה כולל כמה קבוצות של אנשי ציבור: רבנים, ראשי רשויות מקומיות, פוליטיקאים ועוד. בקבוצות האחרונות עשויות להיכלל נשים. התיקון לחוק הורה ששיעור הנשים בגוף הבוחר יעמוד על 20%, ובכך היטיב במידה מסוימת את ייצוג הנשים בוועדה. ואולם התיקון כלל הוראה נוספת שנוגעת לגוף הבוחר, ולפיו בקרב קבוצת "הרבנים" שכלולים בגוף הבוחר, ייכללו אך ורק אנשים שקיבלו הסמכה רשמית מהרבנות הראשית לישראל. מטרת תיקון זה היא למנוע מנשים להיות כלולות בקבוצה זו, ובכך לעקוף פסיקת בג"ץ שקבעה שעל הרבנות הראשית לשקול את הכללתן של נשים בעלות הכשרה תורנית רחבה בקבוצת "הרבנים" בגוף הבוחר. באופן זה החוק מקבע את אי ההכרה במומחיותן של נשים כמנהיגות דתיות ותלמידות חכמים.⁶

3. סמכות בתי הדין הרבניים לדון במזונות ילדים - בחודש נובמבר 2025 אושר תיקון מס' 6 לחוק שיפוט בתי דין רבניים כ"הוראת שעה",⁷ המאפשר לכרוך מזונות ילדים בתביעת גירושין. בכך

⁴ חוק שירותי הדת היהודיים (תיקון מס' 27), התשפ"ה - 2025, מאגר החקיקה הלאומי - אתר הכנסת.
⁵ טלי חרות-סובר, "זו שחיתות": אושר סופית החוק שיאפשר ליצור משרות לרבנים במימון ציבורי - ללא הגבלה, דה-מרקר (13.1.2025).
⁶ בג"ץ 7583/22 המרכז לקידום מעמד האישה ע"ש רות ועמנואל רקמן באוניברסיטת בר אילן נ' הרבנים הראשיים לישראל (14.1.2024).
⁷ חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) (תיקון מס' 6 - הוראת שעה), התשפ"ו-2025, מאגר החקיקה הלאומי - אתר הכנסת.

שנתה הלכת שרגאי משנת 1969,⁸ אשר קבעה כי תביעות מזונות ילדים יידונו בנפרד מהליך הגירושין, אלא אם שני ההורים מסכימים אחרת. החקיקה התקבלה במהלך פוליטי מהיר, תוך עיוות פרקטיקות חקיקה תקינות ומתוך מטרה מוצהרת "ליישר קו" עם אינטרסים קואליציוניים.⁹ אחת הסכנות המרכזיות הטמונות בחקיקה, מעבר לפגיעה בטובת הילד, היא שמזונות הילדים ישמשו מנוף לחץ על נשים להסכים לתנאי גט פוגעניים, בדומה לדוגמאות שפורסמו בפסיקה המעידות על מציאות שבה נשים נאלצות לוותר על זכויות ילדיהן כדי להשיג גט. הכנסת סמכות זו לבתי הדין הרבניים רק תעצים תופעה זו.

החקיקה הנוכחית: סמכות בתי הדין הדתיים לדון בבוררות בהליכים אזרחיים

מיד לאחר הקמת הממשלה הונחו על שולחן הכנסת שתי הצעות חוק המבקשות להרחיב עוד יותר את סמכויות בתי הדין הדתיים, כך שיוכלו לדון בהליכי בוררות גם בנושאים אזרחיים כגון דיני ממונות, חוזים, תאגידים וניהול יחסי עבודה.¹⁰ הצעות החוק מוזגו להצעת חוק אחת, שעברה בקריאה ראשונה בנובמבר 2025 ומצויה כעת בדיון בוועדת חוק, חוקה ומשפט כהכנה לקריאה שניה ושלישית.

הצעת החוק ממוססת את ההבחנה המהותית בין הדין האזרחי לבין הדין הדתי ומייצרת למעשה מערכת משפט מקבילה, בלתי אחידה ובלתי שוויונית, והכל בחסות המדינה ומכיסה הציבורי.

מדובר במהלך בעל השלכות פוגעניות מרחיקות לכת על זכויות נשים בישראל. ראשית, בניית מערכת בוררות רחבה בבתי הדין הדתיים תגדיל את משקלן של ערכאות שבהן נשים אינן יכולות לכהן כשופטות, ובכך תעמיק את הדרתן ממוקדי קבלת החלטות ציבוריים. בבתי הדין הרבניים אין כיום נשים דייונות, ובבתי הדין השרעיים רק אישה אחת מונתה לתפקיד קאדית מאז קום המדינה.¹¹ הרחבת סמכות שיפוטית לערכאות שבהן נשים מודרות ממילא מחזקת את אי-השוויון המגדרי ברמה המוסדית ותרחיב את ההפליה הסימבולית כלפי נשים במערכות הציבוריות.

שנית, הדין הדתי, שבתי הדין מפעילים במסגרת סמכותם, מבוסס על הבחנה מהותית בין גברים לנשים. דיני ראיות, עדות ורכוש מניחים במקרים רבים מעמד נחות לאישה, באופן המגביל את יכולתה להישמע ולהישפט באופן שוויוני. כאשר הליכים אזרחיים יתבררו על בסיס דין זה, קיים חשש ממשי להחלת נורמות מפלות גם בתחומי משפט שכיום נחשבים לניטרליים מבחינה מגדרית.

שלישית, על אף שהצעת החוק מציינת במפורש כי על מנת שלבית הדין הדתי תהא סמכות נדרשת הסכמה בכתב מכל הצדדים הנוגעים לדבר, נשים, במיוחד במגזרים דתיים ושמרניים, עשויות להימצא תחת לחץ חברתי ומשפחתי להסכים להתדיין בבתי הדין הדתיים, גם אם אינן רוצות בכך. בכך הצעת

⁸ בר"ע 120/69 שרגאי נ' שרגאי, פ"ד כג (2) 171 (1969).

⁹ נועה שפיגל, [הכנסת אישרה: בתי דין רבניים יוכלו לדון במזונות ילדים ללא הסכמת שני ההורים](#), הארץ (17.11.2025): החוק עבר במסגרת הסכמות שהושגו בין הקואליציה לבין המפלגות החרדיות שפרשו ממנה: בתמורה לאישור החוק וחוקים נוספים, הצביעו המפלגות החרדיות בעד חוק השידורים של שר התקשורת שלמה קרעי שעבר בקריאה ראשונה.

¹⁰ [הצעת חוק שיפוט בתי דין דתיים \(בוררות\)](#), התשפ"ג-2023 (פ/1578), מאגר החקיקה הלאומי – אתר הכנסת; [הצעת חוק שיפוט בתי דין דתיים \(בוררות\)](#), התשפ"ג-2023 (פ/1579), מאגר החקיקה הלאומי – אתר הכנסת.

¹¹ טובה צימוקי, [היסטוריה: אישה מונתה לקאדית בבית הדין השרעי](#), ynet (25.4.2017).

החוק מאפשרת להציג בפני נשים את הבחירה בבתי דין דתיים כהסכמה "רצונית", אך בפועל רבות מהן יעמדו בפני סביבה כופה שאינה מאפשרת התנגדות ממשית. מצב זה עלול לפגוע בזכויות נשים ולהוביל אותן לווייתורים בלתי סבירים על זכויותיהן כדי למנוע קונפליקטים עם משפחתן או עם הקהילה. הדבר נכון גם כשמדובר במערכות יחסי עבודה, שבהן נשים מצויות לעיתים בעמדת נחיתות מובהקת, הסכמות לבוררות עשויות להיות תוצאה של אילוץ ולא של בחירה חופשית.

בנוסף, הליכי בוררות מאופיינים בחוסר שקיפות ובהיעדר אפשרות ערעור. בתי הדין אינם מחויבים לדיני ראיות, החלטותיהם אינן מפורסמות, והמערכת אינה מאפשרת פיקוח ציבורי אפקטיבי. מאפיינים אלה מגבירים את הסיכון לפגיעה בצדדים מוחלשים, ובפרט בנשים. כאשר הסכסוכים נדונים מאחורי דלתים סגורות ובאופן שאינו מאפשר ביקורת, עולה החשש שהעיוותים המובנים בדין הדתי יעמיקו.

לבסוף, הרחבת סמכויות בתי הדין הדתיים באמצעות מתן סמכויות בוררות תכביד על המערכת הרבנית ותבוא על חשבון הקצאת זמן שיפוטי לנשים המצויות בהליכי עגינות או מסורבות גט. כבר כיום קיימים עיכובים משמעותיים בטיפול בתיקים אלה, וצמצום המשאבים יפגע באופן קשה בנשים שהן ממילא הקורבנות המרכזיות של מציאות הלכתית זו.

סיכום ומסקנות

החוקים והיוזמות המתוארים במסמך זה אינם תיקוני חקיקה נקודתיים, אלא חלק ממגמה מערכתית של העברת כוח מן המערכת האזרחית המבוססת על שוויון, שקיפות וביקורת, אל מוסדות דתיים גבריים הפועלים על פי דין מפלה. הרחבת סמכויות בתי הדין הדתיים, לצד שינוי מבנה מוסדות הדת וביצור כוחו של הממסד הרבני, יוצרת מבנה משפטי-חברתי שבו מעמדן של נשים נחלש והחשיפה לפגיעה בזכויותיהן מתרחבת.

התוצאה היא פגיעה רוחבית בנשים: כאזרחיות שנגישותן לצדק מצטמצמת, כעובדות החשופות לפגיעה בזכויותיהן, כמתגרשות העומדות בפני ערכאה הפועלת לפי דין מפלה, וכאימהות שילדיהן תלויים במערכת שאינה מבטיחה את טובתם. השלכות אלה אינן מצטמצמות למישור המגדרי. העברת כוח שיפוטי מגופים אזרחיים עצמאיים אל מוסדות דתיים שאינם כפופים לעקרונות של ביקורת, אחידות משפטית ושוויון בפני החוק, פוגעת בליבת הדמוקרטיה ומייצרת מערכת משפט מקבילה המאיימת על יסודות שלטון החוק.

כל אלה מחייבים התנגדות עקבית למהלכים המרחיבים את סמכויותיהם של מוסדות דתיים נטולי מנגנוני ביקורת אפקטיביים, לא רק כדי להגן על נשים בהווה, אלא כדי להבטיח את עתידו של המשפט הישראלי כמערכת שוויונית ומגינה על כל אזרח ואזרחית.